

PRVI SASTANAK DRUŠTAVA ZA DEČJU I ADOLESCENTNU PSIHIJATRIJU I SRODNE STRUKE REGIONA

ZAPISNIK:

Prvi sastanak društava za dečju i adolescentnu psihijatriju i srodne struke regiona održan je 20-21 oktobra 2017. godine u okolini Novog Sada, na Salašu 137.

Sastanku su prisustvovali predstavnici društava iz Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Makedonije i Srbije:

- Hojka Kumperščak Gregorič (Slovenija)
- Nataša Potočnik Dajčman (Slovenija)
- Jasna Gidaković Prašović (Slovenija)
- Maja Drobnič Radobuljac (Slovenija)
- Bojan Belec (Slovenija)
- Vlatka Boričević Maršanić (Hrvatska)
- Marija Burgić Radmanović (BiH)
- Mira Spremo (BiH)
- Marija Raleva (Makedonija)
- Angelina Filipovska (Makedonija)
- Vojislav Ćurčić (Srbija)
- Milica Pejović Milovančević (Srbija)
- Jasminka Marković (Srbija)
- Olga Milojković (Srbija)
- Ana Kesić (Srbija)
- Vladimir Borovnica (Srbija)

Tokom prvog dana sastanka izdvojena su dva naredna skupa koja su vezana za DAP:

- Sastanak ESCAP-a Board-a 27-28.09.2018. koji će se odigrati u Beogradu
- Konferencija sekcije za dečju psihijatriju WPA planirana za septembar 2018, još se ne zna gde, verovatno u regionu (razmatra se Dubrovnik).

Predstavljen je istorijat JUDADAP-a (dr Ćurčić)

Nakon toga su predstavnici pojedinačnih država predstavili status dečje i adolescentne psihijatrije i srodnih struka:

BOSNA I HERCEGOVINA

Udruženja za dječiju i adolescentnu psihijatriju u Bosni i Hercegovini je dobrovoljna organizacija stručnjaka koji se bave dječijom i adolescentnom psihijatrijom i osnovano je radi organizovanog djelovanja na unaprjeđenju i popularizaciji naučnih disciplina koje se bave zaštitom mentalnog zdravlja djece i adolescenata. Prva predsjednica Udruženja je bila prof.

dr Vera Daneš, potom prof. dr Marija Burgić, a trenutno je predsjednik prof. dr Izet Pajević iz Tuzle.

U BiH postoje dva odjeljenja, jedno je u Sarajevu (postoji duže vremena; rade dr Vesna Horvat, dr Nermina Ćurčić i još jedna koleginica) i u Banja Luci (osnovano prije 15 i po godina; na odjeljenju rade dr Spremo i dr Burgić jedine; ima 9 kreveta). Od dečijih psihijatara su: dr Ranka Kalinić u Centru za mentalno zdravlje u Banja Luci, dr Verica Jović na psihijatrijskom odjeljenju u Doboju. U Tuzli 2-3 kolega na klinici za psihijatriju se bave adolescentnom psihijatrijom i u toku su pripreme za otvaranje odjeljenja. U Mostaru se ambulantno adolescentima bavila dr Katica Nikolić (umrla nedavno, sad radi jedna mlađa koleginica). U Banja Luci postoji jedino odjeljenje u Republici Srpskoj, u Federaciji jedino odeljenje u Sarajevu, u Mostaru samo ambulantno. Odjeljenje u B. Luci ima 9 kreveta (djeca i adolescenti) i u sklopu je Klinike za psihijatriju. Odjeljenje ima psihologa, a radnog terapeuta i socijalnog radnika dijele sa drugim odjeljenjima. U Sarajevu imaju psihologa, soc. radnika i radnog terapeuta. Specijalizacija iz dječije psihijatrije je petogodišnja, trenutno su dva specijalizanta, u skladu sa UMS-om. Da li postoji problem ako odrasli psihijatar gleda decu? Nije niko postavljao taj problem, mada bi trebalo. U BiH postoji 47 Centara za mentalno zdravlje, a otvaranje centara je počelo nakon rata (na početku je bio veliki otpor). Ovi centri dobro rade, smanjen je broj hospitalizacija pacijenata. Većina Centara ima kompletne timove, u manjim mjestima nisu kompletni timovi. Centri za mentalno zdravlje su u okviru primarne zdravstvene zaštite (Švedski i Italijanski modeli). Potrebna je uputnica od porodičnog ljekara.

MAKEDONIJA:

- Makedonija je imala prvi konferenciju 2014 (deca i mladi), sa idejom da se svake 4 godine ponovo organizuje, ali ih članstvo vrlo malo. Imaju registrovano Udruženje za dečju i adolescentnu psihijatriju i srodne discipline od 2003 godine; uključuje i saradnike, ali je u okviru zdravstva, tako da oni mogu samo formalno biti članovi), prof Aleksijevski je prvi predsednik (preminuo pre četiri godine). Iako imaju zasebno udruženje, funkcionišu više unutar psihijatrijskog udruženja. Nisu članovi ESCAP-a. Svake godine Udruženje za adultnu psihijatriju organizuje konferenciju na različite teme, u okviru koje je dan za dečju i adolescentnu psihijatriju. Prošle godine je organizovana regionalna konferencija iz Forenzičke psihijatrije u okviru koje je bila sesija iz Dečje i adolescentne forenzičke psihijatrije. U makedoniji članovi udruženja su uglavnom lekari, ali ima i psihologa, socijalnih radnika i defektologa koji rade u oblasti.
- Organizacija mentalnog zdravlja se svodi na jedno odeljenje u sklopu psihijatrijske klinike, odeljenje za dečju i adolescentnu psihijatriju 15 postelja, ambulantna služba, i kabinet za neurorazvojne poremećaje. Prof Raleva je šef odeljenja za dečju i adolescentnu psihijatriju. Opskrbljuju celu zemlju u odnosu na tercijarnu zdravstvenu zaštitu. Unutar odeljenja postoje 4 psihijatara za decu i adolescente (2 neuropsihijatri sa supspecijalizacijom, 1 psihijatar supspecijalista dečje i adolescentne psihijatrije i 1 psihijatar koji radi na odeljenju od početka svojeg specijalističkog staža, klinički psiholog koji je šef psihološke službe na celoj klinici, i još jedan mladi psiholog koja još nije na specijalizaciji, ali je određena da bude; defektolog koji radi na odeljenju i koji

radi ambulantno, socijalni radnik koji je u okviru cele klinike, ali sa nekoliko dana rada na odeljenju. Rad je multidisciplinarnan i to je dobro.

- U Skoplju postoji Zavod za mentalno zdravlje dece i adolescenata (osmišljen multidisciplinarno, na nivou sekundarne zdravstvene zaštite, u okviru doma zdravlja). Do pre par godina bio je jako dobro opskrbljeno psihijatrima, psiholozima, socijalnim radnicima, defektolozima (ambulantni rad i dnevna bolnica), u poslednje vreme se sve više devastira (puno kolega otišlo u privatno zdravstvo, ukinuta dnevna bolnica), sada taj zavod ima samo 3 psihijatare, ali se bave decom i adolescentima i ima socijalnih radnika, defektologa, psihologa i pedijatare. Pedijatar je šef te službe iako smo imali dosta prigovora da to bude dečji psihijatar.
- Do sada je bila samo supspecijalizacija koja traje 2 godine i još uvek se nastavlja (imaju sada jednu kolegicu na supspecijalizaciji). Od 2015 je otpočela specijalizacija iz Dečje i adolescentne psihijatrije koja traje 5 godina. Program je prema UMS-u. Ima tri kolegice koje su na specijalizaciji, sve iz Skoplja, sve su sa privatnom specijalizacijom. Kolegica koja je na supspecijalizaciji je preko doma zdravlja Skoplje. I specijalizacija iz kliničke psihijatrije je isto 5 godina prati UMS.
- U Bitoli postoji Savetovalište za mentalno zdravlje sa timom od psihijatra, dva psihologa, socijalni radnik i defektolog.
- U toku je formiranje komisije za autizam (multidisciplinarna), ali je težište na zdravstvo, iako i dalje je nedovoljno definisana podela posla između zdravstva i centara za socijalni rad oko autizma. Ne postoje nacionalna uputstva i protokol za skrining, dijagnostiku i tretman dece i adolescenata sa poremećajima autističnog spektra.
- U okviru forenzičke psihijatrije često adultni psihijatri veštače decu.
- Lekari iz primarne mogu direktno zakazati kod dečjih psihijatare i vreme čekanja je oko 3-4 nedelje.
- U Makedoniji se od istraživanja trenutno radi: autizam i komorbiditet; rane psihoze; i prevencija bihevioralnih poremećaja preko treniranje za kompetentno roditeljstvo.

SLOVENIJA

- Udruženje za dječju i adolescentnu psihijatriju u Sloveniji uradno se zove Združenje za otroško in mladostniško psihijatrijo – ZOMP (tako ćemo ga nazivat u budućoj komunikaciji).
- Slovenija (kongres ZOMP je svake treće godine, prethodni 2016; sledeći 2019), JUN, sledeći će biti V. po redu – biće na temu šta se može u zajednici, multisektorska saradnja. Hteli bi da se standardizuje i uključi u sistem multisektorska saradnja. Slovenija ima u pojedinim regijama psihijatriju u zajednici. Hoće da implementiraju danski model (proaktivni pristup).
- U Sloveniji samo udruženje za psihoterapiju nije u okviru zdravstvenog sistema, svi ostali jesu. U Sloveniji je ZOMP otvoren i za srodne struke. Slovenačko društvo je u društvu ESCAP-a, IACAPAP, UMS (udruženje evropskih medicinskih specijalnosti; sledeći sastanak pojedinih članova je u Latviji, a 2019 u Sloveniji).
- Slovenija: naše udruženje ZOMP (od 1996 godine, prethodno je bila sekcija u okviru lekarskog udruženja) ima oko 50 članova, mogu biti dečji psihijatri, psiholozi, socijalni

radnici, a pravo glasa imamo samo dečji i adolescentni psihijatri jer su u okviru medical association. U tom trenu u Sloveniji radi 28 specijalista dečje i adolescentne psihijatrije, a i 28 specijalizanata DAP. Imaju samostalnu specijalizaciju od 2000-te godine. Sada počinje nova runda specijalizanata koja je usaglašena sa UMS-om.

- U Sloveniji ima tri hospitalna odjela za DAP, dva u Ljubljani, u okviru pedijatrijske klinike (do 15 godina), u okviru psihijatrijske klinike za adolescente (15-21 godina). U Mariboru jedno odjeljenje je za decu od 0 do završetka SŠ. Cela Slovenija ima 38 kreveta i oko 10 dečjih i adolescentnih psihijataru koji rade u bolnici, ostalih 18 rade u ambulanti. U Sloveniji postoje subspecijalne ambulante za autizam (2) i za rodnu disforiju (1). Čekaju da se otvori zatvoreno odjeljenje za akutno hospitalizovano smeštanje dece i adolescenata. To je do 18 godina. U sklopu pedijatrijske klinike u Ljubljani na odjelu za Dječju psihijatriju postoji i 6 postelja za poremećaje ishrane kod osoba do 17 godine.
- Ima regija koje nemaju dečjeg i adolescentnog psihijatra koje nemaju DAP, ali se radi na tome. Ideja da se po regijama stvore savetovališta za decu i mlade (trenutno pet centra – a samo u Ljubljani rade i zdravstvene storitve). Ideja je da se školski problemi rešavaju na tom nivou. Za sada mladi i dalje mogu doći bez uputa na primarnom nivou.
- U prošlim godinama stvorili su dobre normative za Ambulantni rad, sad se uskaduju i normativi za hospital
- Sada otvaraju RSK (rašireni strukovni kolegij) koji je unutar ministarstva za zdravlje. Da imaju neki uticaj na politiku. Sami su se izborili za mlade. Išli su u medije sa tim. Učestvovali u emisijama.
- Od 2000-te godine, postojao je prozor od 1 godine, u okviru kojeg oni koji su 5 godina radili sa decom i mladima (dokaz je od ustanove), potrebno je bilo i pismo preporuke (prof. Tomori), uz godinu poslediplomskih studija, postali su specijalisti DAP (specijalizacija kroz rad). Pedijatar ne može subspecijalizirati DAP. Oni koji su kroz rad dobili naziv sada imaju 2 specijalizacije. Onda dobiješ licencu za 7 godina koja se mora obnavljati. Sada imaju 2 licence i obe obnavljaju.
- ZOMP svaki drugi petak u mesecu organizira stručno predavanje koje je besplatno za sve članove ZOMP.

HRVATSKA

- Konferencija sekcije za dečju psihijatriju WPA septembar 2018, još se ne zna gde, verovatno u regionu (razmatra se Dubrovnik).
- U hrvatskoj u maju 2018. II. kongres dečje i adolescentne psihijatrije (hrvatska svake druge godine). OBIČNO U MAJU (2016; 2018).
- Hrvatska planira implementaciju psihijatrije u zajednici, za sada 9 timova adultnih – pilot, prebaciće ljude sa II i III nivoa.
- Hrvatska: raspao se judadap, ali je prof. Nikolić 1991 u HR osnovao udrugu za dojenačku, dječju i adolescentnu psihijatriju (posle njega prof. Vidović, pa prof. Rudan), od 2007 do 2016 nije bila aktivna udruga, pa su onda rešili administrativne probleme i krenuli sa radom ponovo 2017. Ona nije pri liječničkom zboru, nezavisna je, otvorena za suradne struke (39 članova). U liječničkom zboru imamo dva društva – društvo za dečju i adolescentnu psihijatriju i psihoterapiju koje zatupa psihodinamski model (oko 20 članova, nema tačnih podataka) i društvo za mentalno zdravlje djece i adolescenata koje zastupa biopsihosocijalni model mentalnih poremećaja u djece i

mladih (oko 30 članova). Za ova društva koja su u zboru samo lekari mogu biti punopravni članovi. Saradnici nastoje raditi na konekciji sa drugim sektorima. U drugim udruženjima imaju pravo glasa, ali ne mogu biti birani za predsednika. Osnovane su komore socijalnih radnika (oni su otišli tamo). Klinički psiholozi takođe imaju svoje.

- U 2016.g. dobili smo poverenstvo za dečju psihijatriju pri ministarstvu zdravlja, to je savetodavno telo ministru zdravstva. Tu su predstavnici svih zdravstvenih ustanova koje imaju djelatnost dječje i adolescentne psihijatrije. U poverenstvu pri ministarstvu su pozvani svi predstavnici udruženja i ustanova (ima ih 11 ukupno). Nije definisano da li su delatnost ili pod delatnost u okviru psihijatrije.
- Organizacija službi za dečju i adolescentnu psihijatriju: Na primarnom nivou nemaju ništa što se tiče organizacije skrbi za mentalno zdravlje DAP. Imaju samo pilot projekat u gradu Zagrebu (finansira grad) može se doći bez uputa (i za decu i za odrasle, Imaju 2 dana dečjeg psihijatra s polovicom radnog vremena). I dalje je pilot projekat (10 godina). Deca dolaze u II i III kao prvi dolasci (u DZ nema). Po negde (opštine/županije) ima u bolnicama neke stručnjake za DAP. Pula, Zadar, Čakovec, Sisak (rade ambulante). Jedina zdravstvena ustanova koja radi na sekundarnoj razini hospitalno, je njihova ustanova, imaju bolnički odjel, DB i poliklinički deo (37 postelja, jedini je zatvoreni odjel i isključivo je zatvoreni; podeljeni su na decu i adolescente; 0-14 i 15-18 i fizički su podeljeni). Nemaju ih gde transferirati kada se reše indikacije za zatvoreno lečenje. U ustanovi 17 psihijatar (svi su supspecijalisti; 14 DAP, 3 psihoterapija, a jedna uz psihoterapiju i socijalnu psihoterapiju). III ustanove su KBCentri. Najstariji ima KBS Osijek, od kraja 60-ih sa 12 postelja (primarju i decu i adolescente); Zagreb 10 (adolescente); Rijeka 12 (adolescent), Split ima 12, ali ne funkcioniše. U svim KBC su otvoreni odjeli (zbog organizacijskih teškoća), tako da se najteži pacijenti vraćaju na sekundarni nivo. Problem je što oni nemaju ni laboratoriju unutar ustanove. Split je jedini KBC koji nema odjel ima samo jednog supspecijalistu. Imaju i zavode za javno zdravstvo (postoji jedan nacionalni i regionalni na razini županija) imaju odjele za mentalno zdravlje i prevenciju ovisnosti, oni su primarno za promociju prevenciju. Rade sa školama, rade edukativne programe. Ono što dobro rade je prevencija ovisnosti. Počeli su da rade i samopovređivanje. Oni imaju ambulante, neki od njih rade i psihoterapiju u okviru tih ambulanti, ali ne mogu pisati lekove, za lekove mora u II ili III. U nekim od tih 20 centara imaju subspecijaliste. Kada dobiju meru obaveznog lečenja onda kod njih obavljaju redovne tretmane, na nedeljnoj bazi, uz testiranje, individualnu i porodičnu psihoterapiju.
- Status supspecijaliste se može dobiti ili kroz 2 godine, ili na različite načine (ako si 10 godina radio sa decom direktno ispit, ili ako si imao doktorat uz rad 10 godina bez ispita).
- Od 2011.g. krenula je 5-godišnja specijalizacija, i dalje nije po preporukama UEMS-a. Još nemaju gotovih specijalista dječje i adolescentne psihijatrije.
- U dodiplomskoj nastavi medicine na fakultetu u Zagrebu isključivo (ne i ostalim Med. Fakultetima – Osijek, Rijeka, Split), sada 120 h predmet psihijatrije, 90 adultna psihijatrije, 30 DAP.

Prijavljen je regionalni simpozijum za IACAPAP kongres u Pragu – Challenges of assessment and treatment of ADHD in Alpe Adria region

WPA – CAP section je naredne godine (u Hrvatskoj).

Prvi naredni kongres je u Hrvatskoj (2. hrv. Kongres o mentalnom zdravlju djece i mladih, 18.-19.maj 2018 u Zagrebu)

SRBIJA

- DEAPS je društvo koje okuplja sve profesionalce koji se bave mentalnim zdravljem dece i adolescenata: psihijatre, psihologe, defektologe, socijalne radnike, Svi članovi imaju pravo glasa.
- Broj kadrova koji rade s decom i mladima: 21 dečji psihijatar koji radi u državnim ustanovama, 21 adultnih psihijatar koji rade s decom i adolescentima što je 42 lekara (psihijatar i dečjih i adolescentni psihijatar) - njih 25 u ustanovama tercijarne zdravstvene zaštite (u 6 ustanova), 11 sekundarnih zdravstvenih ustanova (tu je 19 psihijatar) i jedan dečji psihijatar radi u domu zdravlja Čačak (od nedavno u penziji), odnosno 1 psihijatar radi s decom i mladima u okviru Doma zdravlja Zemun i Domu zdravlja Sremska Mitrovica. U državnim ustanovama radi 41 logoped, 5 defektologa, 20 psihologa, uglavnom specijalista kliničke psihologije, socijalnih radnika 6, specijalnih pedagoga 3, medicinskih sestara i tehničara 67, radnih terapeuta 1. Osim specijalista koji se bave decom i adolescentima na specijalizaciji je 12 (od tog broja 7 je na volonterskoj specijalizaciji). Ukupno završenih specijalista iz DAP - 21.
- Broj postelja: Što se tiče broja postelja 82, 70 u III zdravstvenoj zaštiti, 12 u II zdravstvenoj zaštiti (KBC «dr Dragiša Mišović – Dedinje»), u dnevnoj bolnici 77.
- Organizacija službi je na 3 nivoa. U primarnom nivou osim dve koleginice (jedan DAP, jedan adultni psihijatar ali radi s decom i mladima), ostalo je na nivou pedijatrijske zaštite, tako da u Srbiji postoji 24 savetovališta za decu, savetovališta za mlade nekada postojala, sada nemamo podatke da neko radi. Savetovalište za decu i savetovališta za mlade podrazumevju prisustvo psihologa, po mogućstvu soc radnika, logopeda i pedijatra. Aktuelno 9 je funkcionalnih savetovališta, a ostatak do broja 2 ne rade; podsećamo da je nakad bilo skoro 40 savetovališta za decu. Ministarstvo zdravlja u saradnji s Udruženjem pedijatar i UNICEFom radi na edukaciji i osnaživanju kadra u Savetovalištima. Sekundarnih ustanova ima 11 u kojima imamo organizaciju službe za DAP. Samo je KBC «Dr Dragiša Mišović – Dedinje» stacionaran, ostali su dispanzeri pri ustanovama sekundarne zdravstvene zaštite. Na tercijarnom imamo 6 (Niš, Beograd, Novi Sad).
- Što se tiče nastave, osnovne studije u predmetu psihijatrija imaju ukupno 2h posvećena DAP (od ukupno 15 nedjelja po 2h). imamo dva izborna predmeta posvećena deci i adolescentni (autizam i zaštita dece od zlostavljanja i zanemarivanja). Specijalizacija iz DAP (od 1994) bila 4 godine, sa 6 meseci adultne, onda je 2006 išao predlog da bude 5 godina, kada je trebalo ujednačiti sa UEMS-om ali je iz finansijskih razloga specijalizacija skraćena sa 5 na 4 godine. Aktuelno specijalizanti imaju samo 2 meseca iz adultne psihijatrije što je veliki problem za akademsko napredovanje. U Srbiji samo dva nastavnika iz dečje psihijatrije (po jedan u Beogradu i Nišu). Buduće kolege na specijalističkom ispitu iz DAP će ispitivati dva adultna psihijatra i jedan dečji psihijatar.

- Pri Ministarstvu zdravlja postoji Republička stručna komisija (RSK) za mentalno zdravlje. Republička stručna komisija podržava sve aktivnosti dečjih psihijatara. Osim RSK postoje još dve radne grupe pri Ministarstvu zdravlja posvećene deci Radna grupa za Primenu posebnog protokola za zaštitu dece od zlostavljanja i zanemarivanja (2009 formirana) i Radna grupa za pomoći podršku deci i porodicama dece s autizmom. U najavi je formiranje posebne radne grupe za rani razvoj. Ministar je dao zadatak da se napravi registar dece sa smetnjama u razvoju. Inicijativa je i da se prilikom registrovanja izvrši funkcionalna procena deteta.
- DEAPS-a je od IV nacionalnog kongresa s međunarodnim učešćem održanom maja 2016, imao dva skupa (u Nišu – Pričajmo o autizmu i u Beogradu – Seminar o adolescencija; na oba skupa bio je veliki odziv kolega). DEAPS vodi projekat UNICEFa koji se odvija kroz tri aspekta – organizacija IV kongresa, program zaštite dece od zlostavljanja iz zanemarivanja i rani razvoj i intervencija. Postoji saradnja sa psihoanalitičkim društvom i sa Udruženjem pedijatarata (i preko projekta sa unicef-om, ali i nezavisno). Planira se V kongres 2019 godine. Sastanak ESCAP-a Boarda-a je zakazan za 27-28.09.2018. i biće održan u Beogradu
- Kao ključni izazovi u Srbiji se izdvajaju:
  - o Nezavisna specijalizacija DAP
  - o zapošljavanje specijalista i specijalizata na DAP
  - o Akademska napredovanje specijalista DAP
  - o Organizacija službe
  - o Ne postoji sistematizacija koja bi dozvolila otvaranje novih radnih mesta.
- Što se tiče istraživanja u Srbiji kao resurs postoje pacijenti, kadar, ali ne i sredstva za izvođenje zahtevnih studija (npr. biološka istraživanje). U IMZ-u se između ostalih radilo istraživanje zadovoljstva uslugom roditelja dece sa autizmom, kao i AIDA (Assessment of identity development in adolescence) – IMZ , Urađeno je multicentrično istraživanje razloga hospitalizacija u psihijatrijskim ustanovama dece i mladih u Beogradu za period 1995-2015

DOGOVORI I PLANOVI:

Dogovoreno je formiranje regionalne mejling liste na kojoj će se razmenjivati informacije.

Planiran je sledeći susret u oktobru u Sloveniji (drugi vikend u oktobru 2018).

Dogovoreno je da se na nacionalnim kongresima odrede simpozijumi za regionalna pitanja.

Ostalo je otvoreno pitanje da li će se u budućnosti organizovati i regionalni kongres.

Predlog je i da se na svetskim kongresima nastupa u formi regionalnih simpozijuma.

Vlatka će organizovati predlog regionalnog simpozijuma za Prag (IACACAP) – Challenges of assessment and treatment of ADHD in Alpe-Adria region.